

GRÀCIA
DESAPAREGUDA

GRÀCIA DESAPAREGUDA

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: març 2017

Segona reimpressió: novembre 2022

© dels textos: Josep Maria Contel Ruiz

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós i Ajuntament de Barcelona

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 Nau A
Polígon Industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

AJUNTAMENT DE BARCELONA

Direcció d'imatge i serveis editorials
Passeig de la Zona Franca, 66
08038 Barcelona
Telèfon 93 402 31 31
barcelona.cat/barcelonallibres

Consell d'Edicions i Publicacions
de l'Ajuntament de Barcelona:

Gerardo Pisarello Prados, Josep M.
Montaner Martorell, Laura Pérez Castallo,
Jordi Campillo Gámez, Joan Llinares
Gómez, Marc Andreu Acebal, Águeda
Bañón Pérez, José Pérez Freijo, Pilar
Roca Viola, Maria Truñó i Salvadó,
i Anna Giralt Brunet.

Directora de Comunicació:

Águeda Bañón

Director d'Imatge i Serveis Editorials:

José Pérez Freijo

Disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de portada:

Rosend Torras / Fons Família Torras

Acrònims:

AFB – Arxiu fotogràfic de Barcelona
AMDG - Arxiu Municipal del Districte
de Gràcia
ANC – Arxiu Nacional de Catalunya
ARXIU TMB – Arxiu Transports
Metropolitans de Barcelona

ISBN Editorial Efadós:

978-84-16547-32-6

ISBN Ajuntament de Barcelona:

978-84-9850-973-1

Dipòsit legal: DL B 5054-2017

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org.

GRÀCIA DESAPAREGUDA

Josep Maria Contel Ruiz

PRÒLEG

QUECO NOVELL

Periodista, actor i humorista

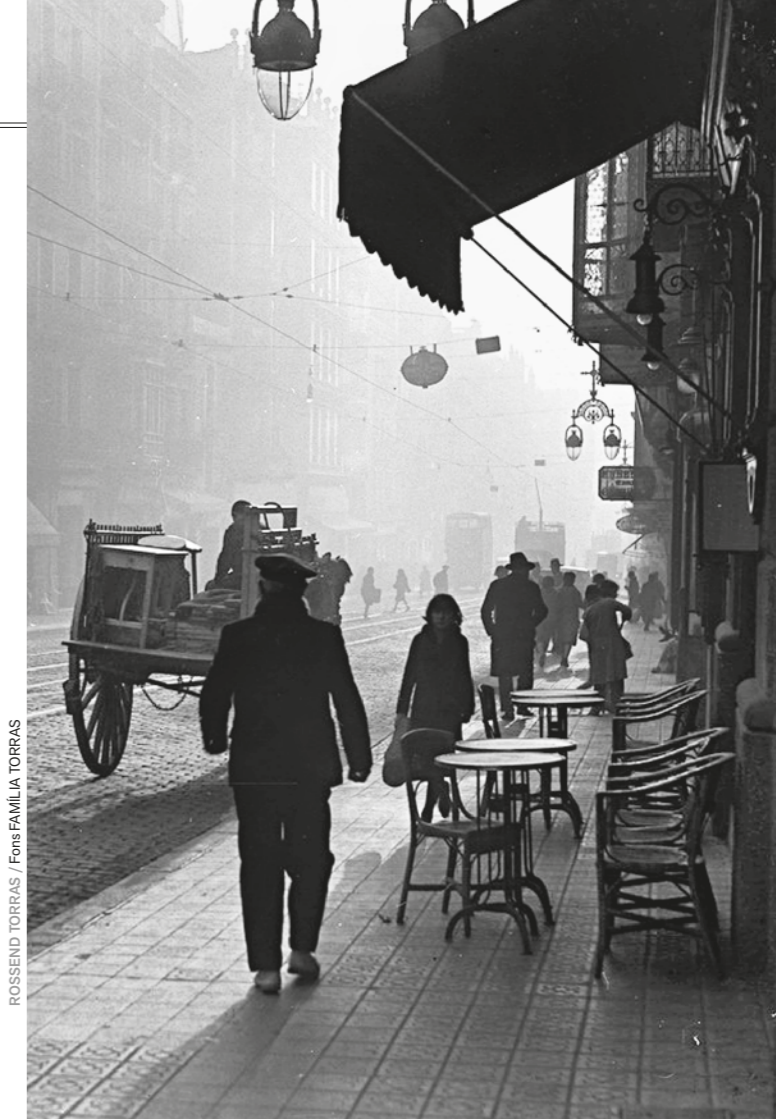
Aquest llibre que tens a les mans parla d'indrets desapareguts, desconeguts per gairebé tothom. Parla de la memòria, del que fou i ja no és. Del passat. De les essències d'un barri quan encara respirava flaires de vila. Sovint em pregunto quina olor feien els carrers que ara sovint transito, quin so ambiental hi havia a les places, quin català s'hi parlava, com vestien els seus habitants. És una inquietud, un neguit en forma de curiositat. Sempre m'he sentit atret per aquest sentiment quan, per exemple, passo per Bruniquer i veig que encara es conserva el vell edifici on va néixer el pare, de

la mateixa manera que em provoca una certa llàstima baixar per Verdi i no saber com era la casa on la mare va viure sota les bombes de la Guerra fins que es va casar, a tocar de Providència.

Sento meus uns carrers on mai no he viscut, entent aquest verb com el lloc on un es reclou per dormir i descansar. I, malgrat això, els sento meus perquè tinc la sensació d'haver-los viscut intensament, ja que han estat els carrers de l'escola, dels Lluïsos, dels pares, de les amistats, dels enamoraments, de les misses del diumenge, dels tiets, de l'Abaceria, de festes majors sense gent i amb prou feina mitja dotzena de carrers guarnits... I perquè els he viscut d'aquesta manera, les cames

m'hi porten sovint sense que hagin rebut cap ordre per fer-ho. M'hi dec sentir a gust, malgrat que de vegades pensi que corren el perill de convertir-se (si és que no s'hi han convertit ja) en un parc temàtic de visita obligada per als turistes i els estudiants d'Erasmus. I ara tinc l'oportunitat d'escriure el pròleg d'aquest llibre que em parla, com deia, de com eren aquests carrers i aquestes places. De com era, per exemple, el bosc que hi havia on ara hi ha el camp de futbol de l'Europa o la cotxera de tramvies ubicada entre els carrers de Santa Perpètua, del Torrent de l'Olla i de Nil Fabra. Un llibre que, en definitiva, em parla d'on vinc.

Sovint es formula la necessitat de recuperar la memòria col·lectiva, aquesta indispensable amiga que ens fa tenir el punt d'equilibri necessari per tirar endavant. Doncs bé, aquest llibre que tens a les mans és exactament això: una eina que permet saber quin és el nostre passat abans que ens toqués ser-hi, informació necessària per reivindicar el futur.

ROSSEND TORRAS / Fons FAMILIA TORRAS

INTRODUCCIÓ

JOSEP MARIA CONTEL RUIZ

Periodista i historiador

Després de la publicació de *L'Abans: Recull Gràfic de Gràcia (1869-1976)* l'any 2013-14, ara neix *Gràcia desapareguda*, una selecció de més de 170 imatges complementàries de *L'Abans* que elles soles ja esdevenen alguna cosa més que simples fotografies i formen un conjunt gràfic de la vila de Gràcia d'un valor incalculable.

El llibre ens permet endinsar-nos en el passat per descobrir o recordar diferents aspectes i esdeveniments de la vida quotidiana de Gràcia i dels graciencs que han desaparegut o han canviat substancialment amb el pas del temps. Un tic-tac de rellotge que antigament era més

compassat i amb un *tempo* més lent del que es viu ara, a la societat del segle XXI, en la qual la metamorfosi del dia a dia és més accelerada que abans, amb uns canvis més ràpids, dels quals moltes vegades les persones no són conscients. Per això, la contemplació d'aquestes fotografies els dona encara més valor.

Malgrat que aquest no és un llibre d'història, sí que és ple d'històries, la que expliquen les mateixes imatges i la de cadascuna de les persones que les han guardades. Els fons fotogràfics familiars poden ser petits, però no pas per això han de ser menys importants. En nombroses ocasions, una imatge pot resultar cabdal per entendre o conèixer fets oblidats o poc coneguts. S'ha de tenir

EL PLA DE BARCELONA

A la pàgina anterior, daguerreotip del 1842 del pla de Barcelona amb la vila de Gràcia en primer terme. A la dreta, l'edifici del Vapor Nou, situat a la travessera de Gràcia, amb la seva xemeneia; darrere d'aquest, el Vapor Vell, al carrer del Perill, amb les primeres construccions per a obrers al seu costat.

ELS JOSEPETS

L'església dels Josepets a la dècada del 1860 en una de les primeres fotografies de les quals es té constància. El 1628, l'orde dels Carmelites Descalços va construir en aquest indret un convent per acollir frares novicis. El 1658 es va col·locar la primera pedra de l'església, que es va acabar el 1687.

AUTOR DESCONEGUT / Fons MARIA ANTÒNIA FERRER FERRANDO

en compte que antigament no tothom tenia càmeres fotogràfiques; per tant, moltes de les efemèrides que s'han viscut no han quedat reflectides en cap imatge, cosa que en fa difícil el record, fins que algú aporta una fotografia que tenia guardada dels seus avis o besavis i hi torna a donar vida, i això li permet finalment arribar a publicacions com aquest llibre.

En aquest recull gràfic, el lector descobrirà com eren alguns dels carrers, places o racons de la vila, com han canviat o desaparegut algunes de les festes o celebracions, uns canvis que també han afectat les entitats i el comerç. Si anem més enllà, aquest conjunt d'imatges també dona informació de com anaven vestides o pentinades les persones en cada època o quin aspecte tenien els carrers abans. Són nombrosos els detalls petits que es poden trobar en cadascuna de les imatges que es presenten.

També podrem reviuir esdeveniments d'una certa importància en el temps, com ara la passejada del rei Alfons XIII pel carrer Gran, la proclamació de la Segona República,

els fets de la Setmana Tràgica del 1909, la manera d'enterrar els difunts d'abans, el fet d'anar a buscar aigua a la font o el joc d'enlairar estels. Tot plegat, retalls que configuren una part de la història més popular de la vila de Gràcia.

D'una banda, aquesta mirada al passat, a tots aquests records que han marcat tota una societat i hi han influït, ha estat possible gràcies a moltes persones anònimes que hi han col·laborat aportant les diferents imatges que tenien guardades en calaixeres, caps de sabates o àlbums familiars, que durant anys han tingut cura de preservar-les i que ara permeten donar-les a conèixer públicament. D'altra banda, hem de donar les gràcies als fotògrafs graciencs que captaren amb les seves càmeres durant anys moltes de les coses que succeïen al seu voltant, com ara Josep Barrillon Paradell, Joan Ramírez Sagarra i Joan Ramírez Vallhonrat, coneguts i valorats des de fa anys a la vila per la seva obra coneguda. També el retrobat Rossend Torras Mir, fotògraf amb una llarga trajectòria fora i dins de la seva botiga del carrer Gran i amb un extens arxiu

d'imatges molt importants de Gràcia i de Barcelona, que, malgrat que era conegut en fòrums i cercles concrets de fotografia antiga, a la vila no se'l coneix gaire.

És just assenyalar l'Arxiu del Districte de Gràcia, que acull tot el fons de l'arxiu històric del Club Excursionista de Gràcia, els socis de la Secció d'Estudis del qual aplegaren durant dècades fotografies i documents sobre la història de Gràcia, que finalment, a inicis dels anys noranta del segle xx, arribaren a l'Arxiu Municipal del Districte. També cal esmentar l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona, l'Arxiu Nacional de Catalunya i l'Arxiu de Transports de Barcelona, que disposen d'imatges de la vila de Gràcia publicades en aquest volum.

Gràcies a totes aquestes col·laboracions ha estat possible publicar aquest llibre en un moment en què fer una fotografia és molt fàcil: només cal fer un clic al mòbil i la instantània ja està feta, però perdurarà en el temps? És una incògnita. Mentrestant, us convido gaudir dels records inesborrables d'aquest llibre.

JOSEP BARRILLON PARADELL / Fons NÚRIA BARRILLON PI

JOSEP BARRILLON PARADELL / Fons NÚRIA BARRILLON PI

LA CRIPTA

A l'esquerra, una part de la cripta de l'església dels Josepets al primer terç del segle xx, on, a la seva mort, va ser enterrat Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà (1746-1819). En els esdeveniments revolucionaris que va patir Barcelona al juliol del 1936, la cripta i el cementiri van ser destruïts.

CA L'ALEGRE

Una part de la masia de ca l'Alegre, que encara estava dempeus a la dècada del 1940 a la plaça de Lesseps. Construïda el 1688, el 1908 es va enderrocar la meitat de l'edifici per obrir la prolongació del carrer de Pérez Galdós. El 1934 va desaparèixer la capella i finalment es va enderrocar completament el 1958.

JULI LLACUNA / AMDG-Col·lecció CLUB EXCURSIONISTA DE GRÀCIA

CAN FOCS

La masia de can Focs, Còrsega cantonada amb el de Milà i Fontanals, l'any 1931. Construïda al segle XVIII per a ús agrícola, a partir de la dècada del 1830 va haver de conviure amb noves indústries. Finalment es va convertir en l'acadèmia Salleras i es va enderrocar el 1990.

CAN TODA

A la dreta, la masia de can Toda en una imatge del 1972. Estava situada entre la riera de can Toda i el carrer de Ramiro de Maeztu, al costat d'on hi ha ara el Club Natació Catalunya. Construïda al segle XVIII, va ser enderrocada el 1981. A tocar del mas hi havia la font de la Cabreta, molt freqüentada pels graciencs.

AUTOR DESCONEGUT / AMDG

GRÀCIA I BARCELONA

Panoràmica de Gràcia i del pla de Barcelona feta des del parc Güell a inicis de la dècada del 1910. A la part inferior esquerra es veu l'entrada al parc; al costat, a la part superior, el tancat del tir al colom –avui, l'edifici del Cottolengo–; en primer terme, el barri de La Salut i, al fons, una part del pla de Barcelona.

